

O starih pasmah ovc v Sloveniji

po zgodovinskih virih do leta 1945

Ovčereja je bila v 18. stoletju v Sloveniji poleg konjereje najpomembnejša živinorejska panoga. Ovce so dajale mleko, meso in volno, bile so nezahtevne za rejo in preživele so tudi ob skromni prehrani. Njihov pomen za tedanje narodno gospodarstvo potrjujejo tudi številni pospeševalni in zakonski predpisi, povezani predvsem s prirajo kakovostne volne. Po ustanovitvi kmetijskih družb so te spodbujale ovčerejo na različne načine, med drugim s širjenjem znanja in praktičnih izkušenj o reji ovc ter načrtnim oplemenjevanjem avtohtonih pasem.

Slovensko strokovno slovstvo o reji ovc v 18. stol. je bogato. O tem so med drugimi pisali: Novak (1970), Stefančič (1951 in 1966), Vilfan (1957) in Umekova (1957, 2006). Umekova (2006) piše, da je: »ovčereja na Notranjskem že stara panoga, zlasti razširjena po Pivki in Krasu, kjer je bila v krajih, ki so skopi z drugimi pridelki, edina panoga, ki je dajala podložniškemu prebivalstvu prehrano, obleko in še zaslužek s predenjem volne in prodajo, s čimer je bilo podložniku omogočeno, da je plačeval davke. Podložniki so imeli veliko število ovc, ki jih z domačim senom niso mogli prehraniti preko zime, zato so jih vsako leto na jesen gnali na pašo v istrsko primorje na beneško ozemlje. Na pomlad pa so jih prignali domov in pasli na bližnjih pašnikih. V zgodnjem poletju so tudi prebivalci iz Primorja prignali ovce na pašo v višje ležeče predele Pivke in Krasa«.

Patent o odpravi srenjskih pašnikov (1768) je dopuščal pašnike za drobnico, kar se je pokazalo kot ovira pri načrtovanem izboljšanju ovčereje. Umekova v nadaljevanju podrobno opisuje razreševanje pravice podložnikov do paše, ki so na koncu uspeli, da je bil patent o prepovedi paše na beneškem ozemlju leta 1774 ukinjen.

O tem poroča tudi Illyrisches Blatt (1828), ki pri spodbudah našteje »vpeljevanje španskih plemenskih ovnov in plemenskih ovc iz vzrejališča v Merkopalju, ki so bile razdeljene dobrim kmetom, posebno v Istri in na Gorenjskem, pod sprejemljivimi pogoji«. Ogrizek (1948) navaja, da je prvi transport španskih in padovanskih plemenskih ovc, ki so se odlikovale s kakovostno volno, prispel na postajo v Mrkopalju (Gorski Kotar) leta 1771. Od tu so se plemenite plemenske ovce hitro širile in zaradi velikega povpraševanja po kakovostni volni je prinašala ovčereja tudi velike koristi.

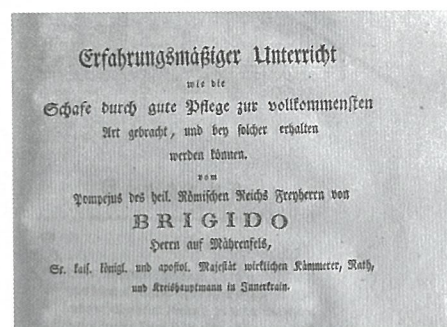
Proti koncu 18. stol. in v 19. stol. je pričela ovčereja zaradi velike tržne konkurence prekomorskih dežel v Evropi in tudi v Sloveniji izgubljati na pomenu in znatno se je zmanjšal tudi stalež ovc.

Pasme ovc 17. in 18. stoletje

Valvasor (1689) sicer ne piše o pasmah ovc, pogosto pa v svoji Slavi vojvodine Kranjske omenja ovčerejo. V drugi knjigi v tretjem poglavju na 111. strani je zapisal: »... ki kupčujejo z volno ali s ovčjimi siri, ki so tako

dobri in delikatni, da jih po Nemčiji prodajajo kot parmezan.« V isti knjigi v desetem poglavju na 135. strani pa: »... Prebivalci redijo veliko ovac in druge živine in izdelujejo veliko sira, ki se ga običajno imenuje bovški sir ...«.

Kranjska kmetijska družba (ob ustanovitvi leta 1767 imenovana Družba za poljedelstvo in koristne spretnosti na Kranjskem) je v nemškem jeziku v letih 1770–1779 v Ljubljani izdala štiri obsežne knjige »Sammlung nützlicher Unterrichte« (Zbirka koristnih nasvetov), kjer so objavljali poučne spise, nasvete in poskuse. V drugi knjigi, ki je izšla leta 1773, je objavljeno tudi obsežno strokovno delo (knjiga, učbenik), ki ga je leta 1771 napisal Brigido, z naslovom »Erfahrungsmässiger Unterricht wie die Schafe durch gute Pflege zur vollkommensten Art gebracht, und bey solcher erhalten werden können«, ki smo ga slovensko preprosto poimenovali »Praktični nauki o reji ovc«. To je prvi strokovni učbenik o reji ovc, izdan v Sloveniji, o katerem je obširneje poročal Šalehar (2009).

Naslovnica knjige (1773, str. 77)

Fotografija »Motiv na Golici (ovce)«. Foto Fr. Pavlin, Jesenice. Kupljeno na boljšem sejmu 29. 7. 2007. (Lastnik fotografije: prof. dr. Andrej Šalehar)

Knjiga obsega 91 strani in je poleg uvoda (tri strani) razdeljena na sedem poglavij. V drugem poglavju »Lastnosti in izbira ovac in ovnov« so opisane ovce v različnih državah. V nadaljevanju piše, da ima Španija najboljše ovce, ki se odlikujejo po fini volni (za izboljšanje kakovosti volne so priporočali uporabo španskih ovnov) ter da tudi v Italiji redijo svoje ovce. Omenjene so paduanske ovce, s katerimi ima avtor dobre praktične izkušnje. Nadalje piše, da je z uporabo tujega ovna ali pa tudi brez njega ob pazljivem ravnanju možno izboljšati domačo pasmo. Izpostavljene so zahteve, da morajo biti za plemo sposobni ovni mladi, da morajo imeti dolge in močne noge, biti široki v plečih in

križu, da morajo imeti debel vrat, živahne malo rdečkaste oči, široko okroglo čelo, gladek jezik, kratek raven nos, debel rep, volno še posebej na zadnjem delu belo, dolgo in fino ter kožo brez madežev. Podobno je opisana tudi plemenska ovca. Na koncu je poudarjeno, da rast rogov nima nobenega pomena.

Novak (1970) piše, da je bila »v alpskem svetu razširjena tako imenovana bela slovenska ovca, na Krasu in v Istri pa kraška ovca (verjetno pramenka).« Zdanovski (1946) opisuje slovensko domačo ovco, ki je domača pramenka, težka 25 do 30 kg in večinoma bele barve. Umekova (2006) poroča o poskusih kranjske kmetijske družbe v sedemdesetih letih 18. stol. izboljševanja domačih pasem ovc z merino ovci (španske in padovanske ovce). Le-te so dobivali brezplačno iz državnega vzrejalšča v Mrkopalju. Prejemniki teh ovc so se morali zavezati, da jih bodo redili po navodilu vzrejalšča, da bodo letno poročali o številu rojenih in vzrejenih jagnjet, količini volne, ki jo dajejo, ter da bodo pazili, da se pasma ne bo pokvarila. Britovšek (1964) omenja, da so v drugi polovici 18. stol. skušali na Notranjskem odpraviti selitveno pašo ovc, ovčerejo usmeriti v hlevsko rejo in z uvedbo pasemskih ovc izboljšati kakovost volne. Illyrisches Blatt (1828) v članku, ki piše o zgodovini kranjske kmetijske družbe, poroča, da so uvozili španske plemenske ovne in ovce iz vzrejalšča v Mrkopalju, ki so jih pod sprejemljivimi pogoji razdelili med marljive kmete, posebej v Istri in na Gorenjskem. Mrkopalj je bilo prvo organizirano ovčerejsko vzrejalšče v tedanji Avstriji, katerega pomen poudarja tudi Ogrizek (1948). Veliko plemenskih čred španskih in padovanskih ovc je potovalo na Dunaj preko našega ozemlja, posebej je omenjena Ljubljana.

Bojkovski in Šalehar (2010) sta v sestavku »Zakonska pravila o reji ovac v 18. stoletju« predstavila izbrane primere tedanje zakonodaje, s katero so predpisovali, usmerjali in poučevali, kako izboljšati kakovost volne domačih ovc z uvajanjem plemenitih pasem.

19. stoletje

V Annalen (1830), ki jih je izdajala c. kr. kmetijska družba za Kranjsko, so v letnikih 1822–1823 objavili članek, ki opisuje kmetijstvo na območju Ribnice. Zapisano je, da so tamkajšnje ovce navadne grobo volnate pasme in da jih sploh ne molzejo. Zalokar (1854) deli ovce v žlahtne in nežlahtne, ki so pri nas majhne, črne ovce, ki se po hribih pasejo; v drugih krajih imajo bele ovce. Šalehar in sod. (2010) so povzeli zapise v

Fotografija »Ovce v Tamarju – Planica«. Kupljeno na boljšem sejmu 8. 9. 2013. (Lastnik fotografije: prof. dr. Andrej Šalehar)

Novicah (1856), ki so poročale o pariški kmetijski razstavi in tam nagrajeni slovenski živini. Nagrajene so bile tudi jezerske ovce zaradi izvirnega rodu (Originalität), kar samo dodatno potrjuje njihovo slovensko avtohtonost. Novice (1858) so objavile sestavek »Ktere ovce bi utegnile za gorate kraje najboljše biti?« in v njem opisale jezersko ovco. Trepinc (1865) k članku A. Žgurja (1865), v katerem priporoča rejo ovc, dodaja in priporoča rejo jezerskih ovc, ki so imenitnega bergamaškega plemena, so velike, imajo dobro volno in veliko mesa. Novice (1869) so pod naslovom »O reji brav ali ovac« objavile govor dr. Orla na občnem zboru kranjske kmetijske družbe, ki je pri tem poudaril velik stalež ovc, pasemsko raznovrstnost glede na volno in velikost živali ... in priporočilo za podporo pri nakupu »žlahtnih« ovc.

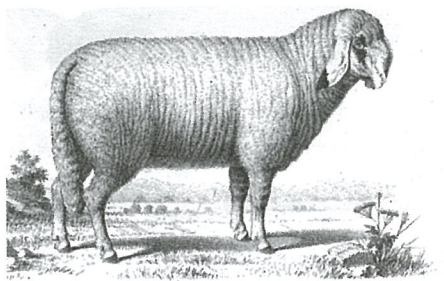
Naznanila (1870) poročajo o državnih subvencijah za leto 1869 in da je za povzdigo ovčereje ministrstvo družbi zagotovilo 1000 goldinarjev. Ob tem dodajajo: »Po razgovoru z izvedenci v ovčereji in s podružnicami je prišel odbor od tega, da je c. k. ministrstvu razodel, da Jezerska in Trbiška ovca bote za zdaj najbolj stregli potrebam naše dežele, ta (trbiška) zavoljo svoje bolj trdne nature in zavoljo zadovoljnosti tudi s pičlejšo hrano posebno notranjskim (kraškim) krajem, - una (jezerska) pa posebno gorenjskim in dolenski.« Glavni odbor c. k. družbe kmetijske je 29. decembra 1869 v Oglasniku št. 35 objavil »Razglas, kako se za povzdigo ovčje reje na Kranjskem iz državne podpore nakupljeni ovni in ovce jezerskega in trbiškega plemena dajo gospodarjem na deželo«. Pomembnejša določila so:

- ovni in ovce dobijo gospodarji brezplačno pod pogojem, da jih bodo dobro oskrbovali in tri leta brezplačno pripuščali v svoji okolici; po preteku treh let postanejo živali gospodarjeva last,
- gospodar mora voditi zapisnik, v katerega zapisuje dan, kdaj je ovna spuščal, vrsto ovce (žlahtnega plemena ali pa domačega rodu), na katero je bil oven spuščen – ime in stanovanje lastnika ovce, ki mu mora izdati »plemenski listek«, ki ga je izdala družba,
- lastniki ovc, ki so jih imeli pri jezerskem ali trbiškem ovnu, morajo napraviti zapisnik, kjer zapišejo dan pripusta, dan jagnitve, ali je jagnje sam za rejo obdržal ali prodal (tudi komu),
- potomce jezerskih ali trbiških ovnov je treba označiti – prebiti desno uho z železom s črko »s«, kar pomeni subvencijo,
- plemenski zapisnik morajo pokazati na njegovo zahtevo predsedniku podružnice in mu ga ob koncu leta izročiti, da ga ta pošlje glavnemu odboru kmetijske družbe v pregled,
- če se gospodar ne drži teh navodil, ima glavni odbor pravico, da mu odvzame darovane ovne in ovce,
- gospodar ob prevzemu živali podpiše posebno pismo (reverz), s katerim se zaveže, da se bo držal teh navodil.

Bleiweis (1871) je v poglavju »Od ovčjih rodov« opisal številne pasme ovc in med njimi tudi pasmi jezerska ovca (Seeländerschaf) in trebiška ovca (Tarviserschaf): »Obe sta se zaplodili po bergamoški (laški) ... Z Jezerskimi in Trbiškimi ovci (ovni) izboljšamo in požlahtnimo naše domače, malo-vredne ovce najboljše in gotovo ..., da se naša

Živinoreja

domača ovčjereja more močno povzdigniti po tem, da Jezerske in Trbiške ovce vpeljemo v našo deželo.«

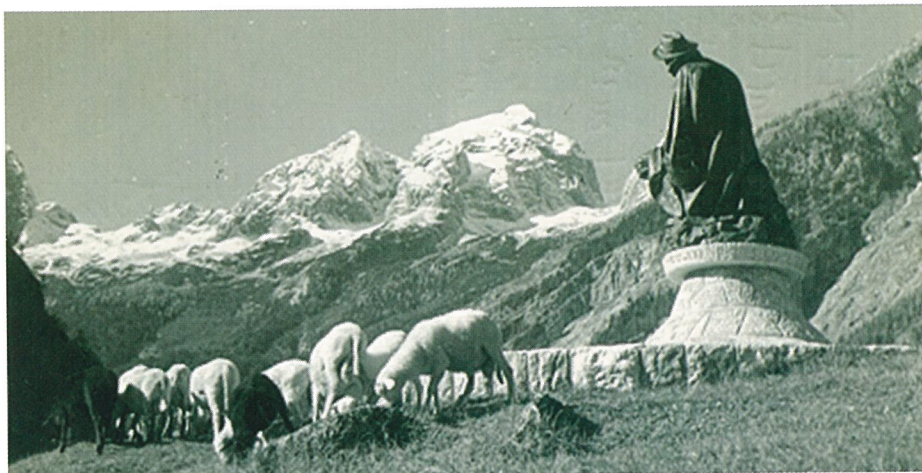

Trbiška (Jezerska) ovca.

Bleiweis (1871, podoba XV)

Naznanila (1874) poročajo, da so iz subvencij za leti 1870 in 1871 nakupili in brezplačno razdelili 89 jezerskih in 50 ugovških ovc ter še 13 ugovških ovc v letu 1872. O ugovških ovcah pišejo, da dajo več in boljše volno ter zaradi svoje velikosti tudi precej več mesa kot domače, Naznanila (1875) pa poročajo o nakupu 21 ugovških in 46 jezerskih ovc. Neznani avtor poučuje v Novicah (1870) o reji jezerskih in trbiških ovc na Kranjskem, ki jih je razdelila kmetijska družba, ter naroča, da je treba z njimi tako ravnati, da ne »popačijo« tega plemena ne le v volni, ampak tudi ne v vseh drugih telesnih lastnostih, in nadaljuje: »Jezerska in trbiška (prav za prav ugovška) ovca je obrajšana zaradi mesa in volne, trbiška vrh tega tudi zaradi molže ...«. Novice (1870) za naše kraje priporočajo jezersko ovco, ki se je razvila iz laške bergamaške in trebiške ovce.

V objavi »Razglas živinorejcem na Kranjskem« (1872) kranjska kmetijska družba sporoča, da bodo kupili za povzdigo ovčereje ovne in ovce jezerske in trbiške pasme

Fotografija »Ovčja čreda pri spomeniku dr. Julijusu Kugyju v Trenti«. Poštni žig: Soča, 11. 5. 1959. Kupljeno na boljšem sejmu 8. 9. 2013. (Lastnik fotografije: prof. dr. Andrej Šalehar)

in jih dali ovčerejem pod pogoji, ki so jih sprejeli 26. decembra 1869. Prosilci so morali sporočiti, ali so že redili ovce, njihov stalez čez zimo in v njihovem okraju. Podobni razglasi so bili tudi v drugih številkah Novic (1874, 1875, 1876, 1878, 1879, 1883, 1885, 1886). Do vključno leta 1875 so brezplačno razdeljevali jezerske in ugovške ovce in ovne, od leta 1876 dalje pa ukviške ovce. O nakupu ugovških ovc so pisale Novice (1873), Šolmajer (1873) pa jih je strokovno opisal in predstavil. Na razstavi goveje živine, konj, ovc in prašičev v Celovcu (1877) so bile razstavljene trbiške in jezerske ovce. V Novicah (1879) je bil opis škotske pasme ovc, imenovane blakfaced, ki jo je uspešno vpeljavala dunajska kmetijska družba, omenjalo pa jo je tudi kmetijsko ministrstvo. Naznanila (1879) so poročala, da so za leto 1878 porabili 150 goldinarjev za nakup plemenskih ovnov ukviškega »plemena«, Naznanila (1880) pa o

podpori za leto 1879 v višini 200 goldinarjev za isti namen, v letu 1880 pa 100 goldinarjev – Naznanila (1881).

Novice (1880) so poročale o ovcah jezerske pasme:

* Ovce Jezerskega (koroškega) plemena so tudi bile na deželni razstavi v Gradcu odlikovane; eden razstavnikov je dobil častno diplomu, drugi pa darilo v denarju. Ovce Jezerskega plemena so istega rodu, kakor ovce Ukviškega plemena, katere naša kmetijska družba kranjska vpeljuje in katerih po nizki ceni dobiti, se jim zdaj zopet dobra prilika ponuja.

Kmetijske in rokodelske novice (1880, str. 345)

Kmetovalec (1889) obvešča, da so konec oktobra prispeli v Ljubljano ovni frizijske pasme, ki jih je Kmetijska družba že razdelila med izbrane rejce. Na koncu dodaja, da »ako se bo to pleme privadilo našim tlem in našemu podnebjju, bode veliko koristi za našo ovčjo rejo, kajti pleme je veliko večje, ima fino volno in je tako mlečno kakor koze.« Laibacher Zeitung (1895) je poročal o letnem zboru kranjske kmetijske družbe. Za pospeševanje ovčereje so leta 1894 kupili ovne bergamske pasme in jih za četrto nakupne cene razdelili ovčerejem. Enako je Laibacher Zeitung (1897) poročal za leto 1896.

Novice (1898) so objavile obsežen članek pod naslovom »Nekaj o ovčereji«, kjer so opisane pasme ovc, ki jih po kakovosti volne loči na take, ki imajo tanko, srednjo ali grobo volno. Omenjajo ovco merinovko, jezersko ali trebiško ovco ter angleško ovco.

20. stoletje

Še podrobneje pasme ovc opisuje Narodni gospodar (1902), ki jih glede na volno deli v pet skupin:

Fotografija »Premovanje ovc v Ratečah Planica dne 20. 9. 1925«. Foto Fr. Pavlin, Jesenice. Poštni žig Kranjska gora (datum ni čitljiv). Kupljeno na boljšem sejmu 29. 7. 2007. (Lastnik fotografije: prof. dr. Andrej Šalehar)

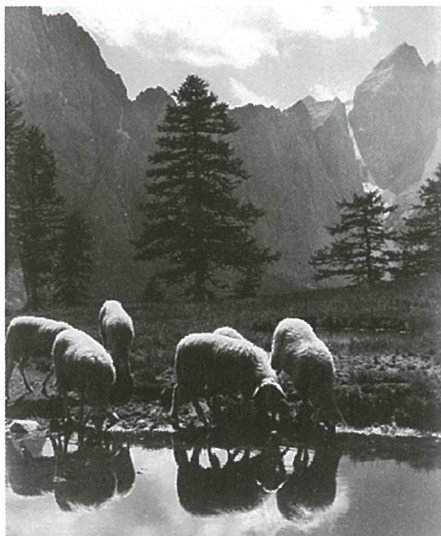
Živinoreja

- ovce z grobo dlako,
- ovce z mešano volno,
- ovce s svetlo volno,
- ovce z navadno dlako,
- ovce z merinovo dlako.

V skupini ovc z mešano volno je v podskupini ovce s kratkim repom in dolgimi ušesi omenjena »naša navadna ovca« in v podskupini ovce z dolgim repom in dolgimi uhlji »kraška ovca«.

Kmetovalec (1904) na vprašanje »Ali bi uspevale na Bolškem Brgamaške ovce?« odgovarja, da bi brgamaška pasma ovc na Bovškem prav gotovo uspevala in da bi pripomogla k izboljšanju bovške ovce na ta način, da postala večja, povečala bi se njena mlečnost in izboljšala volna. Priporočena je bila uporaba že udomačenih križanih ovc, ki so bile skoraj čiste bergamaške »krvi«. Po prvi svetovni vojni je avtor z inicialko L. (1918) v članku »Razširjenje ovčereje« pisal o pomenu razširjenja ovčereje in da so za naše razmere najboljše in najkoristnejše domače pasme. »Na Kranjskem je znana ovca iz Tuhinjske doline pri Kamniku, iz Bohinja in tamkojšnega okoliša. Pred vojno so bile znane tudi ovce v okrožju Nanosa; vojaštvo jih je pa tam skoro popolnoma zatrla. Dalje imamo v Istri domačo istrsko pasmo, križano z raznimi žlahtnimi plemeni.« Pomembno sporočilo je tudi v članku »Izvoz solčavskih ovac« (1920). Dunajsko društvo »Alpenländische Schafzuchtgesellschaft« je z vlado v Beogradu doseglo dogovor za izvoz 2000 jezerskih ovc pod pogojem, da se dobi dovoljenje za uvoz plemenske živine. Na štirih plemenskih sejmih, ki so jih sklicali v novembru v Solčavi, Lučah in Ljubnem, Mozirju in Slovenj Gradcu, so odbrali 23 mrkačev in 309 ovc (skupaj 422 živali). Za ohranitev kakovosti pasme avtor svetuje, da rejci ohranijo domačo pasmo, da jo ohranijo čisto, da je ne prekrizavajo, da skrbno odbirajo plemenjake, da jih prezgodaj ne pripuščajo, da naj se ovni, ki niso za plemo, skopijo.

Kmetovalec (1921) je objavil razglas glede oddaje subvencijskih »mrkačev (ovnov)« jezersko-solčavske pasme, ki je primerna za hribovske reje in prosilcem iz Bele krajine. Na seji glavnega odbora kmetijske družbe za Slovenijo (Kmetovalec, 1921) so sprejeli sklep: »Odbor je sklenil, da se naprosi poverjeništvu, da priskrbi nekoliko ovnov bergamaške pasme, ki so se na Gorenjskem izkazali primernejši nego solčavski.« Ta sklep je kritično presodil Martin Zupanc (1921), ki se je postavil v bran solčavskim ovcam. Piše: »V solčavskih planinah se redi od nekdanj težka, vztrajna, zdrava in glede krme z

Fotografija »Ovčja čreda na Slemenu«. Kupljeno na boljšem sejmu 8. 9. 2013. (Lastnik fotografije: prof. dr. Andrej Šalehar)

malim zadovoljna ovca. Tamošnji gorjanci so si sčasom ustvarili posebno pasmino ovce, katera se prav malo ali sploh nič ne razlikuje od jezerske. Nekdaj se je baje vpeljalo nekaj bergamaških merkačev (ovnov) v jezerske kraje v svrhu izboljšanja plemena, a vobče se na splošno ni vpeljavalo tuje krvi. Solčavski planinci so si nabavljali tu in tam boljše jezerske merkače, kakor tudi nasprotno Jezerčani v Solčavi V večini slučajev se je pa plodila žival v lastnih čredah brez ozira na medsebojno sorodstvo Naše načelo pri umni in dobičkonosni živinoreji mora biti brezpogojno to, da ne stremimo za tujimi plemenitimi (žlahtnimi) pasmami, ki niso nikakor prilagojene našim razmeram, ampak da poboljšamo in povzdignemo s pravilnim ravnanjem domačo pasmo, katero lahko preživimo.«

Gustav Pirc (1922) je v Kmetovalcu v sestavku »Ovčja pasma v slovenskih Alpah« v dveh nadaljevanjih podrobno in kritično

predstavil nastanek in razvoj ovčjih pasem s poudarkom na slovenskih ovcah. Kratek povzetek:

- v slovenskih pokrajinah je bila v starodavnih časih bržkone splošno razširjena le majhna bela ovca, ki se še danes nahaja, prevržena (modificirana) na južnem pobočju Julijskih Alp (tolminska in bovška ovca),
- že v zgodovinskih časih je prišla v Alpe izredno velika ovca (iz Afrike), ki se danes imenuje bergamaška ali orjaška planinska ovca, ki se je križala s padovansko ovco ter potem prodirala na celotno območje Alp,
- ukviško ovčje plemo v dolini med Trbižem in Pontabljem, ovčje plemo v gorenjski savski planini, ovčje plemo na jugu Kamniških planin (posebno v Tuhinju), jezersko plemo na Koroškem in ovčje plemo v hribovju Pece ter v Solčavskih Alpah je torej prevrženo (modificirano) plemo bergamaške ovčje pasme,
- v nadaljevanju so vsa v predhodnem odstavku zapisana ovčja plemena predstavljena z osnovnimi zootehničnimi normativi,
- na koncu svetuje za izboljšanje slovenskih ovc ob pravem vzrejnem delom solčavske ovce.

Hladnik (1922) je mnenja, da je potrebno glede na kakovost volne upoštevati jezersko-solčavsko ovco v Sloveniji kot prvo. Kafol (1925) piše, da bi za zboljšanje in požlahtnjenje naše domače ovce prišla v poštev le jezerska oziroma trbiška ovca, kateri izvirata od bergamaške ovce.

V poročilu kmetijske družbe za Slovenijo leta 1921 (1922) piše, da »pri povzdigi ovčereje dobro služi solčavska oziroma jezerska ovca, ki je dobro znana tudi v Avstriji že iz prejšnjih let. V tem letu so Avstrijci sami prišli k nam kupovat solčavsko ovco, da z njo izboljšajo svojo domačo pasmo«. O zanimanju Štajerske deželne vlade za nakup

PREHRANSKI DODATKI ZA ŽIVALI
tel.: 02 629 68 50, e-mail: info@dobrodej.si

Živinoreja

solčavskih ovc za plemo poroča Domoljub (1922).

Podgornik (1926) je opisal bergamoško ovco in na koncu zapisal: »Za izboljšanje domače ovčereje bi kazalo vsaj ponekod si nabaviti predvsem bergamoške ovne. S temi bi plemenili domače ovce z borno volno, kakoršnih je še veliko pri nas. Z dosledno križatvijo z bergamoškimi ovni in vstrajnim odbiranjem, bi kmalu prišli do bolj velikih ovc in obenem tudi do ovc z boljšo volno. Tudi za kraje, kjer je že udomačena bergamoški ovci sorodna in po vsem podobna jezerska ovca, bi bilo zelo potrebno in koristno, ako bi si posestniki ovc nabavili v svrhu osveženja krvi bergamoške ovne.« Istega leta je avtor opisal tudi jezersko ovco, za katero pravi, da se enači s solčavsko ovco in lahko govorimo o jezersko-solčavski pasmi ovc, ki izvira iz prvotne majhne bele domače ovce in bergamoške ovce. Černe (1928) piše, da je »Bergamoški ovci zelo podobna padovanska ovca v Italiji, potem tirolska ovca, jezersko-solčavska ovca in vse ovčje vrste, ki jih gojimo v Sloveniji.« Zdolšek (1929) poroča o povečanem zanimanju za ovčerejo na Kočevskem, kamor je kmetijska podružnica s pomočjo oblasti poslala dva vagona (132 živali) solčavskih plemenskih ovc. Živalca (1935) spodbuja rejo solčavske ovce, da bi sami pridelali dovolj volne. Poudarja zaprtost okoliša reje in da so solčavske ovce že pred desetletji kupovali za izboljšanje ovc na štajerskih, solnograških in tirolskih planinah. O reji ovc piše tudi Koledar kmetijske matice za leto 1935 (1935), ki poudarja, da je treba »posvetiti vso pazljivost odbiri pasme in paziti potem pri križanju živali, da se dobi-jo živali z boljšo volno Danes se priporoča najbolj Solčavska ovca, ki uspeva kakor kažejo poskusi tudi celo na Dolenjskem.« Ogrizek (1935) v knjigi Ovčarstvo opisuje tudi solčavsko-jezersko pasmo ovc. Omenja, da so na njen razvoj deloma vplivale tudi merino ovce. Wenko (1937) je v Krajevem leksikonu Dravske banovine (1937) zapisal, da redimo lastno pasmo, ki je proizvod domače zemlje: jezersko-solčavsko ovco.

Ambrož (1939) v članku »Ovčereja v Beli Krajini« omenja domače ovce in da Belokranjec svoje ovce ljubi, da zelo spoštuje domačo pasmo, ki ni posebno »žlahtna«, a zato tudi ni razvajena, marveč skromna in odporna proti boleznim in vremenskim nevarnostim. Svetuje, da bi bilo dobro, če bi začeli odbirati stare domače pasme. Solčavsko-jezersko ovco sta opisala tudi Šmalcelj (1947) in Ogrizek (1948). Ovsenik (1948) piše, da v Sloveniji redimo jezersko-solčavsko ovca, ki vedno bolj izpodriva trbi-

ško in pa staro koroško ovco. Novak (1970) poroča, da so se iz križanja z uvoženimi živalmi v 18. in 19. stoletju na Slovenskem razvile naslednje pasme ovc: jezersko-solčavska, bovška ovca, belokranjska ovca.

Zaključki

V zakonikih iz 18. stol, ki so veljali tudi za ozemlje današnje Slovenije, najdemo zelo bogata strokovna in zakonska gradiva, povezana z ovčerejo. Nismo še raziskali in poiskali, kaj so pisali in določali v zakonikih o ovčereji pred 18. stoletjem, a zapis, ki smo ga našli zapisanega v letu 1765, nedvoumno priča, da je že v 17. stoletju cesar Karel VI zaukazal, da je treba izločiti iz čred ovne z zelo grobo volno. Načrtno izboljševanje kakovosti volne je rdeča nit skozi številne predpise v 18. stoletju. Ustanovitev vzrejališča za španske in padovanske ovne v Mrkopalju (Gorski Kotar) in načrtno širjenje teh ovc s kakovostno volno po drugih delih tedanje avstrijske monarhije je še današnji čas zelo napreden, racionalen in gospodarski ukrep. Če k temu dodamo še zaukazano spremljanje podatkov, pošiljanje vzorcev volne (nismo še odkrili, kam in na katero ustanovo), navodila – kriterije za odbiro, zamenjevanje ovnov in navodila za ureditev reje ovc, potem lahko mirno zapišemo, da so to začetki rejskega in selekcijskega dela v slovenski ovčereji.

Prvi opisi pasem ovc, ki so jih redili v Sloveniji, so iz prve polovice 19. stoletja: nežlahtne majhne črne ovce in grobo volnate ovce. Sledijo številne omembe jezerskih ovc, ki so bile nagrajene leta 1856 na kmetijski

razstavi v Parizu. Poleg teh ovc v istem času navajajo trbiške in ugovške (ukviške) ovce. Obe pasmi sta nastali s križanjem domačih navadnih ovc z bergamaškimi ovci. Kranjska kmetijska družba je pospeševala ovčerejo prav z brezplačnim razdeljevanjem ali pa prodajo za četrtinsko ali polovično ceno plemenskih ovc jezerske in trbiške pasme. Leta 1869 je objavila poseben razglas s pogoji, pod katerimi so dajali gospodarjem plemenske ovce, kupljene z državno podporo – pomembna je tudi zahteva, da se mlada jagnjeta od teh ovc označijo s črko »s«, kar pomeni subvencijo, da so pisali zapisnike o pripustih ovnov V pregledu srečamo še omembe naslednjih pasem: majhna bela ovca, navadna ovca, bergamaška ovca, frizijska ovca, kraška ovca, solčavska ovca, istrska ovca, tuhinjska ovca, belokranjska ovca. Novak (1970) je zapisal, da so se pri nas razvile tri pasme: jezersko-solčavska ovca, bovška ovca in belokranjska ovca.

Uporabljena literatura je razvidna v knjigi: Šalehar, Andrej, Žan Lotrič, Metka, Bojkovski, Danijela. Razvoj pasem domačih živali v Sloveniji. Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2012, 194 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-BJLVFUX5-12.2.2013>)

zaslužni prof. dr. Andrej Šalehar, mag. Danijela Bojkovski, dr. Metka Žan-Lotrič, prof. dr. Drago Kompan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

Kmetijska oddaja
vsako nedeljo ob 11:00

Kmetijski nasvet
pon. - pet. ob 8:30

Ponedeljka 17.
vsak 2. pon. v mesecu
ob 17:00 (o vrtnarjenju)

Vabljeni k poslušanju!

Kmetijsko tematiko
na Radiu Ognjišče
pokriva Robert Božič.

radio ognjišče 18 let

ZA DOBRO LETINO